

Можливості інтеграції спеціальних ветеринарних знань у комплексні судово-експертні дослідження

Елла Сімакова-Єфремян

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, заступник директора з наукової роботи, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8246-7688>, e-mail: simakova@hniise.gov.ua

Іван Яценко

доктор ветеринарних наук, професор, академік ГО «Національна Академія наук вищої освіти України», провідний науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8903-2129>, e-mail: yacenko-1971@ukr.net

Розглянуто проблемні аспекти та запропоновано методичні положення щодо комплексних судово-експертних досліджень, у які інтегровано спеціальні ветеринарні знання, і розкрито їх значення в експертному забезпеченні правосуддя.

Ключові слова: комплексні судово-експертні дослідження; судово-ветеринарна експертиза; спеціальні знання; судочинство; інтеграція.

Possibilities of Integrating Special Veterinary Knowledge into Complex Forensic Research

Ella Simakova-Yefremian, Ivan Yatsenko

Problematic aspects are considered and methodological provisions are proposed for complex forensic research, which integrates special veterinary knowledge, and their significance in expert provision of justice is revealed.

Keywords: comprehensive forensic research; forensic veterinary examination; special knowledge; legal proceedings; integration.

Під час формування, розвитку й удосконалення наукових основ судово-ветеринарної експертизи (далі — СВЕ) актуальною є інтеграція спеціальних знань із різних галузей науки й техніки з метою комплексного дослідження речових доказів.

Інтеграційні процеси у судовій експертизі загалом аналізували багато науковців, включно з авторами цієї роботи [1—3]. Цій проблемі присвятили свої наукові розвідки О. Грошева [4], Л. Гула [5], В. Арешонков [6],

D. Singh зі співавторами [7], E. Pilli зі співавторами [8] та інші вчені: К. Силенок (2020), В. Сезонов (2018), І. Гора (2014), С. Мельник (2021), П. Плевінскіс (2019), О. Сидоренко (2020), В. Слюсаренко (2024), М. Dikshit (2022), G. Piegari зі співавторами (2024), S. Kamanna (2018), M. Grela зі співавторами (2021), M. Flis (2021), K. Nugent зі співавторами (2017).

Мета — показати можливості інтеграції спеціальних ветеринарних

знань у комплексні судово-експертні дослідження та розкрити їх значення в експертному забезпеченні судочинства.

Новизна дослідження полягає в тому, що авторами цієї доповіді запропоновано основоположні засади 12 комплексних судових експертиз, у які інтегровано спеціальні ветеринарні знання.

Підґрунтям формування основоположних наукових засад проведення комплексних судово-експертних досліджень (далі — СЕД) є системний підхід. Окремі складники комплексного експертного дослідження шляхом інтеграції створюють цілісне уявлення про досліджуваний об'єкт [6].

Ґрунтовне визначення поняття міжгалузевого предмета комплексних СЕД вперше сформулювала Е. Сімакова-Єфремян: *«Це фактичні дані (факти та обставини) справи щодо встановлення природи, властивостей, станів матеріальних об'єктів, їх родової (групової) належності, джерела походження, а також причин, механізму та умов, за яких відбулася подія (явище), шляхом інтеграційного застосування комплексу спеціальних знань із різних галузей науки, техніки, мистецтва тощо, відповідними методами (засобами), у результаті дослідження матеріальних та матеріалізованих носіїв інформації з метою вирішення діагностичних, ідентифікаційних та ситуаційних завдань судової експертизи»* [3].

На теоретичному рівні сформовано багато окремих предметних судово-експертних галузей, проте щодо

методик, у які інтегровано спеціальні ветеринарні знання, відчувається дефіцит. Сутність комплексних СЕД, у які інтегровано ветеринарні знання, визначають через їх предмет.

Взаємодію спеціальних знань у комплексних СЕД виокремлюють за предметом, який безпосередньо пов'язаний з експертним завданнями. Тобто розв'язання експертного завдання потребує від судових експертів поєднання спеціальних знань різних галузей в одну цілісну систему, чим досягається єдиний підхід до пізнання різних сторін об'єктів, здійснюється конкретизація знань про фактичні дані й обставини у єдиній (інтегрованій) системі. Це дає нові можливості суттєво розширити коло фактичних даних, які є предметом судової експертизи та які в інший спосіб неможливо встановити. Проведенням комплексних судових експертиз поглиблюється обсяг та інформаційна ємкість предмета судової експертизи, що є актуальним аспектом в умовах технологічного й цифрового прогресу, сприяє досягненню високого ступеня комунікативної єдності між судовими експертами різних експертних спеціальностей, є надійним підґрунтям удосконалення наявних і розроблення нових теоретико-методологічних положень комплексних СЕД.

Важливим також є питання про вироблення поняттєвого апарату комплексних СЕД на основі єдиного формулювання уявлень про інтегрований предмет, об'єкт, суб'єктність, методи й експертні завдання. Безумовно, можна стверджувати, що в процесі комплексних СЕД інтеграція

спеціальних знань здійснюється не лише за предметом, об'єктами та суб'єктами як носіями спеціальних знань, а й шляхом взаємного поєднання методів (засобів) СЕД, які є структурованою системою, побудованою за трьома рівнями: загальні, окремі, спеціальні.

Важливим питанням у судовій експертології є розподіл завдань судової експертизи за цільовою функцією. Е. Сімакова-Єфремян [3] окреслила ознаки ідентифікаційних, діагностичних і ситуаційних завдань комплексних СЕД. Украй важливо зазначити, що за цільовим призначенням експертні завдання в комплексних СЕД розв'язуються шляхом проведення комплексних судових експертиз для пізнання складних ознак і властивостей об'єктів дослідження як окремих елементів єдиного цілого.

Ґрунтуючись на аналізі експертної практики, ми висловили власну думку щодо завдань, які можуть бути розв'язані комплексними судовими експертизами, у які інтегровано спеціальні ветеринарні знання [9].

Спираючись на теоретичний аналіз наявних наукових досліджень і враховуючи власну судово-експертну практику, ми виокремили напрями, за якими відбуваються інтеграційні процеси в судовій експертології, запропонували уніфікований підхід до вироблення обов'язкових структурних елементів і змісту методик комплексних СЕД, обґрунтували нові різновиди комплексних судових експертиз на основі інтеграції спеціальних ветеринарних знань, із-поміж яких: ветеринарно-біологічні, медично-ветеринарні,

ветеринарно-молекулярно-генетичні; ветеринарно-балістичні; ветеринарно-транспортно-трасологічні; екологічно-ветеринарні; ветеринарно-електротехнічні; ветеринарно-пожежно-технічні; мистецтвознавчо-ветеринарно-лінгвістично-психологічні, ветеринарно-товарознавчі, ветеринарні та з дослідження сильнодіючих і отруйних речовин [9]; ветеринарно-ґрунтознавчі та з дослідження наявності шкідливих речовин (пестицидів) у навколишньому середовищі.

Отже, для розв'язання питання механізму утворення ушкоджень, виявлених на тілі людини, які могли бути заподіяні зубами, кігтями або іншими частинами тіла тварини, необхідно застосувати комплекс спеціальних медичних (визначення характеру ушкоджень на тілі людини) і ветеринарних знань (визначення можливих засобів ушкодження, зокрема зубів і/або кігтів тварини), у якій суб'єктами є судово-ветеринарний експерт і судово-медичний експерт для проведення комплексної судової медично-ветеринарної експертизи. Комплексним дослідженням установлюють причиново-наслідковий зв'язок між впливом тварини на тіло людини й настанням її смерті або розладом здоров'я.

За підозри, що смерть тварини настала від вогнепального ушкодження (наприклад, у разі браконьєрства, жорстокого поводження тощо) необхідно застосувати спеціальні ветеринарні (розтин трупа та виявлення ушкоджень) і спеціальні знання в галузі балістики (визначення високошвидкісного кінетичного снаряда,

який виявлено в тілі тварини під час розтину трупа, або розташованого біля нього), носіями яких є судветексперт і судовий експерт-баліст, для проведення комплексної судової ветеринарно-балістичної експертизи. Комплексним дослідженням установлюють причиново-наслідковий зв'язок між впливом на тіло тварини високошвидкісного кінетичного снаряда та настанням її смерті або розладом здоров'я.

Установлення характеру, механізму утворення ушкодження, а також механізму контактування транспортного засобу з твариною під час ДТП здійснюється шляхом застосування спеціальних ветеринарних знань (проведення патолого-морфологічного дослідження трупів тварин або клінічного судово-ветеринарного дослідження (далі — *СВД*) живих тварин) і спеціальних знань у галузі транспортної трасології (установлення механізму контактування тіла тварини під час зіткнення з транспортним засобом), носіями яких є судветексперт і судовий експерт — транспортний трасолог, шляхом проведення комплексної ветеринарно-транспортно-трасологічної експертизи. Комплексним дослідженням установлюють причиново-наслідковий зв'язок між смертю тварини або розладом її здоров'я та зіткненням її з транспортним засобом під час ДТП, механізм ДТП тощо.

Установлення фактичних даних та обставин, пов'язаних із настанням надзвичайної екологічної ситуації або інших негативних для екології наслідків, а також з'ясування причинового

зв'язку між станом здоров'я тварин, його змінами та шкідливим впливом на довкілля, спричиненим антропогенною діяльністю, реалізується шляхом застосування спеціальних ветеринарних знань (для проведення патолого-морфологічного дослідження трупів тварин або клінічного СВД живих тварин) і спеціальних знань у галузі екології (для виявлення небезпечних чинників довкілля та з'ясування їхнього впливу на життя і здоров'я тварин), носіями яких є судветексперт і судовий експерт-еколог, для проведення комплексної судової ветеринарно-екологічної експертизи. Комплексним дослідженням установлюють причиново-наслідковий зв'язок між впливом негативних чинників довкілля та смертю тварин або розладом їх здоров'я.

Механізм травмування тварини електричним струмом визначається на основі інтеграції спеціальних ветеринарних знань і спеціальних знань у галузі електротехніки. Комплексним дослідженням установлюють причиново-наслідковий зв'язок між впливом електричного струму на тварину та настанням її смерті або розладом здоров'я.

Установлення місця й часу виникнення пожежі за ознаками та слідами впливу її небезпечних чинників на тіло тварини, а також визначення причини смерті тварини, труп якої вилучений на місці пожежі, здійснюється шляхом застосування спеціальних ветеринарних знань і спеціальних знань у галузі пожежотехніки для проведення комплексної судової ветеринарно-пожежно-технічної експертизи.

Комплексним дослідженням установлюють причиново-наслідковий зв'язок між заподіянням тварині опіків і настанням смерті або розладом здоров'я.

Визначення наявності в примірниках друкованої, аудіо-, відеопродукції тощо такої інформації, що має ознаки пропаганди й публічних закликів до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій; її впливу на соціально-психологічні особливості споживача, неповнолітню та малолітню особу здійснюють на основі інтеграції спеціальних знань у галузях мистецтвознавства, психології, лінгвістики та судової ветеринарії.

Ринкова вартість об'єктів тваринного походження на момент оцінки в Україні та за її межами (залежно від їх стану та якості) здійснюється на основі спеціальних ветеринарних знань і спеціальних знань у галузі товарознавства. Суб'єктами комплексних досліджень у такому разі є судветексперт і судовий експерт-товарознавець для проведення комплексної судової ветеринарно-товарознавчої експертизи. Комплексним дослідженням обґрунтовують залежність ринкової вартості тварин від стану їх здоров'я.

Формат нашої доповіді не дає змоги описати всі можливі форми інтеграції спеціальних ветеринарних знань у комплексні дослідження, оскільки їх перелік доволі об'ємний.

Тож наголошено, що запропоновані загальні положення комплексних судових експертиз, у які інтегровано спеціальні ветеринарні знання,

дають змогу створити конкретні методики, які після їх апробації та рекомендації до впровадження можуть бути внесені до Державного реєстру методик проведення судових експертиз, що значно підвищить ефективність судово-експертної діяльності. Розроблена методологія комплексних судових експертиз із залученням спеціальних ветеринарних знань позитивно позначиться на розвитку теорії судової експертизи та на практиці проведення конкретних видів комплексних судових експертиз, що сприятиме формуванню методичної бази комплексних судово-експертних досліджень.

Перелік джерел посилання

1. Сімакова-Єфремян Е. Б., Федоренко В. Л., Свиридова Л. В. та ін. Класифікація судових експертиз : монографія / за заг. ред. Е. Б. Сімакової-Єфремян. Харків, 2021. 568 с.
2. Яценко І. Парадигма судово-ветеринарної експертизи : монографія. Харків, 2024. 536 с. : іл.
3. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2017. 503 с.
4. Грошева О. Ю. Організаційно-правові, загально-методичні засади комплексної судової біолого-трасологічної експертизи та її оцінка судом : дис. ... д-ра філос. Харків, 2021. 341 с.
5. Гула Л. Теоретичні основи проведення комплексних судових експертиз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. № 902. С. 125—129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2018_19_21 (дата звернення: 01.09.2025).
6. Арешонков В. В. Проблеми призначення та проведення комплексних експер-

- тиз під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень. *Юридична психологія*. 2015. № 1. С. 90—100. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/deffbfda-1b7c-43dd-a0ec-c8a717bbfa02> (дата звернення: 01.09.2025).
7. Singh D., Tiwari R. C., Kumar A., Bhute A. R., Meshram R. P., Dikshit M., et al. A Comprehensive Review of Pathological Examination in Forensic Medicine: Past, Present, and Future. *Cureus*. 2022. Art. 14(3):e22740. DOI: 10.7759/cureus.22740 (дата звернення: 01.09.2025).
 8. Pilli E., Palamenghi A., Cattaneo C. Forensic skeletal and molecular anthropology face to face: Combining expertise for identification of human remains. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 2025. Art. 1550(1):77-107. DOI: 10.1111/nyas.15398 (дата звернення: 01.09.2025).
 9. Казанцев Р. Г., Яценко І. В. Судово-ветеринарна діагностика смертельного отруєння собак антикоагулянтним родентицидом — бромадіолоном. *Науковий вісник ветеринарної медицини*. 2022. № 1. С. 120—136. DOI: 10.33245/2310-4902-2022-1-1-120-136 (дата звернення: 01.09.2025).